100th ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC BOOKS
CUMHURİYET'İN 100. YILI KİTAPLIĞI

THE IDEA OF REPUBLIC AND PHILOSOPHY

CUMHURİYET FİKRİ VE FELSEFE

EDITORS / EDİTÖRLER
Cengiz Çakmak - M. Ertan Kardeş - Arda Telli

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

THE IDEA OF REPUBLIC AND PHILOSOPHY

CUMHURİYET FİKRİ VE FELSEFE

EDITORS

M. Ertan Kardeş

Prof., Istanbul University Faculty of Letters, Department of Philosophy, Istanbul, Turkey

Cengiz Çakmak

Prof., Istanbul University Faculty of Letters, Department of Philosophy, Istanbul, Turkey

Arda Telli

Research Assistant, Istanbul University Faculty of Letters, Department of Philosophy, Istanbul, Turkey

Published by
Istanbul University Press
Istanbul University Central Campus,
34452 Beyazıt/Fatih, Istanbul - Turkiye

https://iupress.istanbul.edu.tr

The Idea of Republic and Philosophy- Cumhuriyet Fikri ve Felsefe

Editors: M. Ertan Kardeş, Cengiz Çakmak, Arda Telli

E-ISBN: 978-605-07-1613-9

DOI: 10.26650/B/AA23.2024.014

Istanbul University Publication No: 5349

Istanbul University Faculty of Letters Publication No: 3492

Published Online in May, 2024

It is recommended that a reference to the DOI is included when citing this work.

This work is published online under the terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

This work is copyrighted. Except for the Creative Commons version published online, the legal exceptions and the terms of the applicable license agreements shall be taken into account.

This book was published as part of the Istanbul University Press' 100th Anniversary of the Republic book project.

PREFACE

On the centennial of the founding of the Republic of Turkey, we, as researchers engaged in political philosophy in Turkey, have prepared a book on the idea of republic. Dedicated to the first century of the Republic, this book aims to discuss the theoretical elements of thinking about its second century. Bringing together different approaches to the idea of the republic, the institutions of the republic and the problems of the republic, this study addresses the current problems of political philosophy from the perspective of the debate on republic.

The first quarter of the 21st century has been witnessing a historical conjuncture in which the republican moment in the world is coming to a close. Neoliberal governance and new neoliberal forms of citizenship impose their existence by eroding republican institutions. Even the most robust republican traditions are suffering from this erosion. In this process of erosion of equality and freedom, it has become necessary to define the republic with new forms of political action.

Evidently, republican institutions need to develop procedures to re-strengthen social bonds in the face of neoliberal imposition. The production of new modes of *res publica* and ranges of meaning requires the perception of the republic not only as a regime but also as a political form. Beyond being a state ideology, the republic is the sum of interventions that defend the openness and normativity of the sphere of political action against inequitable relations. Therefore, republics demand democracy through which public conflicts are not closed but left open. It is clear from the current political and social pathologies of our time that the Earth needs a new republican moment to solve its current problems.

From the historical origins of the issue of republican to its contemporary contexts, Özgür Emrah Gürel with "Rhetoric, Persuasion and Political Deliberation: The Greco-Roman Roots of Republican Political Philosophy", M. Ertan Kardeş with "The presence and absence of republican emotion, idea and institution", Zeynep Savaşçın with "The Political Community facing the Challenge of New Citizenships: the 'Right to have rights' and the '*Res publica*' ", Kurtul Gülenç with "Dynamic Republic, Argumentative Democracy, Active Citizenship", Arda Telli with "Aspects of *The Prince* in Machiavelli's Republicanism", Armağan Öztürk with "Democratic Republic in Viroli's Thought", Eylem Yolsal-Murteza with "Pierre Manent: Action and Representation in the Republic", Funda Günsoy with "A Narration of Modernization: The Republic of Turkey" and Ahmet Emre Ateş with "One Century and its Aftermaths: the Republic as a Process" made important contributions to this volume.

PREFACE

I would like to thank Arda Telli for his great help in the preparation of the book. I would also like to thank Professor Mariusz Turowski, Professor Ayhan Bıçak, Professor Türker Armaner, Professor Enver Orman, Professor Yücel Yüksel, Professor Uğur Ekren, Professor Nedim Yıldız, Professor Ahmet Emre Ateş, Professor Ateş Uslu, Professor Bengül Güngörmez-Akosman, Assoc. Professor Buket Korkut-Raptis, Assoc. Professor Gökhan Murteza, Assoc. Professor Eylem Canaslan, Assoc. Professor Murad Omay, Assoc. Professor Özgüç Güven, Assoc. Professor Cahid Şenel, Asst. Prof. Arzu İbişi-Temelli, Asst. Prof. Güçlü Ateşoğlu, Asst. Prof. Ebru Pehlivan, Asst. Prof. Özgür Emrah Gürel, Asst. Prof. Alper Darıcı, Asst. Prof. V. Metin Demir, Asst. Prof. Utkan Atbakan, Asst. Prof. H. İbrahim Çetres, Asst. Prof. Barış Aydın, Asst. Prof. Emre Erkan, Asst. Prof. Eylem Yolsal-Murteza, Eren Deniz Özçin and all the authors. Finally, I would like to thank Istanbul University and Istanbul University Press for making this study possible.

With respect to the Republic, which made the place behind the Serasker gate "Istanbul University"!

M. Ertan KARDEŞ, Professor of Philosophy

Istanbul University

ÖN SÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yüzüncü yılında, Türkiye'de politik felsefeyle uğraşan araştırmacılar olarak bir cumhuriyet kitabı hazırladık. Cumhuriyet'in birinci yüzyılına ithafen hazırlanan bu kitap, onun ikinci yüzyılını düşünmeye ilişkin teorik öğeleri tartışmayı amaçlamaktadır. Cumhuriyet fikirleri, cumhuriyet kurumları ve cumhuriyet sorunları üzerine farklı yaklaşımları bir araya getiren bu çalışma politik felsefenin güncel sorunlarını cumhuriyet tartışması açısından ele almaktadır.

21. yüzyılın ilk çeyreği, dünyada cumhuriyetçi momentin kapanmaya başladığı bir tarihsel konjonktüre sahne olmaktadır. Neoliberal yönetim ve yeni neoliberal yurttaşlık biçimleri cumhuriyetçi kurumları erozyona uğratarak varlıklarını dayatmaktadır. En sağlam cumhuriyet gelenekleri bile bu erozyondan payını almaktadır. Eşitlik ve özgürlük unsurlarının aşındığı bu süreçte, cumhuriyetin yeni politik eylem biçimleriyle tanımlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetçi kurumların neoliberal dayatma karşısında toplumsal bağları yeniden güçlendirecek usuller geliştirmesi gerektiği açıktır. Yeni *res publica* tarzlarının ve anlam aralıklarının üretilmesi cumhuriyetin sadece bir rejim olarak değil aynı zamanda politik biçim olarak da algılanması gerektirmektedir. Cumhuriyet devlet ideolojisi olmanın ötesinde, eşitsizlikçi ilişkilere karşı politik eylem alanının açıklığını ve normatifliği savunan müdahaleler toplamıdır. Bu yüzden cumhuriyetler, kamusallığa ait çatışmaların kapatıldığı değil "boş" bırakıldığı demokratikliğe ihtiyaç duyarlar. Yerkürenin mevcut sorunlarını çözebilmesi için yeni bir cumhuriyetçi momente ihtiyaç duyduğu çağımızın güncel politik ve toplum patolojilerinden anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet meselesinin tarihsel kökenlerinden çağdaş bağlamlarının mevcut kitaba, Dr. Özgür Emrah Gürel "Rhetoric, Persuasion and Political Deliberation: The Greco-Roman Roots of Republican Political Philosophy", Prof. Dr. M .Ertan Kardeş "Cumhuriyetçi duygunun, fikrin ve kurumun varlığı ve yokluğu", Dr. Zeynep Savaşçın "La Communauté Politique à l'Épreuve des Nouvelles Citoyennetés : le 'Droit d'avoir des droits' et la '*Res publica*', Prof. Dr. Kurtul Gülenç, "Dinamik Cumhuriyet, Tartışmacı Demokrasi, Etkin Yurttaşlık", Ar. Gör. Arda Telli, "Machiavelli'nin Cumhuriyetçiliğinde *Prens*'in Görünümleri", Doç. Dr. Armağan Öztürk, "Viroli Düşüncesinde Demokratik Cumhuriyet", Dr. Eylem Yolsal-Murteza "Pierre Manent: Cumhuriyette Eylem ve Temsil", Prof. Dr. Funda Günsoy, "Bir Modernleşme Anlatısı: Türkiye Cumhuriyeti" ve Prof. Dr. Ahmet Emre Ateş ise "Yüzyıl ve Sonrasında: Bir Süreç olarak Cumhuriyet" başlıklı çalışmalarıyla önemli katkılar sundular.

ÖN SÖZ

Cumhuriyet Fikri ve Felsefe Kitabın hazırlanmasında büyük emeği olan Ar. Gör. Arda Telli'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca kitap sürecinde desteklerinden dolayı Prof. Dr. Mariusz Turowski, Prof. Dr. Ayhan Bıçak, Prof. Dr. Türker Armaner, Prof. Dr. Enver Orman, Prof. Dr. Yücel Yüksel, Prof. Dr. Uğur Ekren, Prof. Dr. Nedim Yıldız, Prof. Dr. Ahmet Emre Ateş, Prof. Dr. Ateş Uslu, Prof. Dr. Bengül Güngörmez-Akosman, Doç. Dr. Buket Korkut-Raptis, Doç. Dr. Gökhan Murteza, Doç. Dr. Eylem Canaslan, Doç. Dr. Murad Omay, Doç. Dr. Özgüç Güven, Doç. Dr. Cahid Şenel, Dr. Arzu İbişi-Temelli, Dr. Güçlü Ateşoğlu, Dr. Ebru Pehlivan, Dr. Özgür Emrah Gürel, Dr. Alper Darıcı, Dr. V. Metin Demir, Dr. Utkan Atbakan, Dr. H. İbrahim Çetres, Dr. Barış Aydın, Dr. Emre Erkan, Dr. Eylem Yolsal-Murteza, Eren Deniz Özçin ve tüm yazarlara ayrıca teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmayı mümkün kılan İstanbul Üniversitesine ve İstanbul Üniversitesi yayınlarına ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Serasker Kapısı'nın ardını "İstanbul Üniversitesi" yapan Cumhuriyet'e saygılarımızla!

Prof. M. Ertan Kardeş

İstanbul Üniversitesi

CONTENTS

PREFACE iii
ÖN SÖZ v

CHAPTER 1
RHETORIC, PERSUASION AND POLITICAL DELIBERATION:
THE GRECO-ROMAN ROOTS OF REPUBLICAN POLITICAL PHILOSOPHY
Özgür Emrah GÜREL 1

CHAPTER 2
CUMHURİYETÇİ DUYGUNUN, FİKRİN VE KURUMUN VARLIĞI VE YOKLUĞU
THE PRESENCE AND ABSENCE OF REPUBLICAN EMOTION, IDEA AND INSTITUTION
M. Ertan KARDEŞ 29

CHAPTER 3
LA COMMUNAUTÉ POLITIQUE À L'ÉPREUVE DES NOUVELLES CITOYENNETÉS : LE « DROIT D'AVOIR DES DROITS » ET LA *« RES PUBLICA »*
THE POLITICAL COMMUNITY FACING THE CHALLENGE OF NEW CITIZENSHIPS: THE "RIGHT TO HAVE RIGHTS" AND THE "RES PUBLICA"
Zeynep SAVAŞÇIN 51

CHAPTER 4
DİNAMİK CUMHURİYET, TARTIŞMACI DEMOKRASİ, ETKİN YURTTAŞLIK
DYNAMIC REPUBLIC, DELIBERATIVE DEMOCRACY, ACTIVE CITIZENSHIP
Kurtul GÜLENÇ 87

CHAPTER 5
MACHİAVELLİ'NİN CUMHURİYETÇİLİĞİ VE PRENS SORUNU
MACHIAVELLI'S REPUBLICANISM AND THE PROBLEM OF THE PRINCE
Arda TELLİ 109

CHAPTER 6
VİROLİ DÜŞÜNCESİNDE DEMOKRATİK CUMHURİYET
DEMOCRATIC REPUBLIC IN VIROLI THOUGHT
Armağan ÖZTÜRK 133

CHAPTER 7
PİERRE MANENT: CUMHURİYETTE EYLEM VE TEMSİL
PIERRE MANENT: ACTION AND REPRESENTATION IN THE REPUBLIC
Eylem YOLSAL-MURTEZA 157

CONTENTS

CHAPTER 8
MODERN DEVLET KAVRAMI, CUMHURİYET FİKRİ VE TÜRK MODERNLEŞMESİ
THE CONCEPT OF THE MODERN STATE, THE IDEA OF REPUBLIC AND THE TURKISH MODERNIZATION
Funda GÜNSOY 173

CHAPTER 9
YÜZYIL VE SONRASINDA: BİR SÜREÇ OLARAK CUMHURİYET
ONE CENTURY AND ITS AFTERMATHS: THE REPUBLIC AS A PROCESS
Ahmet Emre ATEŞ 207

CHAPTER 2

CUMHURİYETÇİ DUYGUNUN, FİKRİN VE KURUMUN VARLIĞI VE YOKLUĞU

THE PRESENCE AND ABSENCE OF REPUBLICAN EMOTION, IDEA AND INSTITUTION

M. Ertan KARDEŞ*

*Professor, Istanbul University, Faculty of Letters, Philosophy, Istanbul, Turkey
E-mail: ertan.kardes@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26650/B/AA23.2024.014.002

ÖZ

Bu makale cumhuriyet kavrayışlarını cumhuriyetçi duygu, fikir ve kurumların oluşması üzerinden irdelemektedir. Bu çerçevede cumhuriyetin en temel aksiyomu sayılabilecek yurttaş eşitliğinin politik biçimlerle farklı tarihsel deneyimlerde oluşması onun tözsel tanımlama girişimlerine karşı gelmektedir. Bir cumhuriyet, yurttaşlar topluluğunun, eşitlikçi politik dolayımlarla yeniden üretilmesine ilişkin mekanizmadır. Tekil tarihsel deneyimler, cumhuriyeti, hep cumhuriyet olmayı öğrenen bir etkinlik, kurum, duygu ve fikir olarak karşımıza çıkarmıştır. Cumhuriyet o halde tek başına ne devlet ideolojisi olarak anlaşılabilir ne de hukukçu amentüsüdür. Cumhuriyetler eşitsizlikçi ilişkilere karşı ancak politik eylem alanının açıklığıyla karşı gelebilirler. Devletçi temsil mekanizmaları çoğu kez bitimsiz eşitlik talebine politik alanı kapatarak yanıt üretirler. Bir cumhuriyetin, cumhuriyet olmak için zorunlu bürokratik-devletçi boyutu, aynı zamanda cumhuriyetin cumhuriyetçi karakterine zarar verme riskine de sahiptir. Bir temsil ilişkisinin politik bedendeki tüm politik iradeleri etkisizleştirme tavrı cumhuriyetçi duygulardan başlayan bir meşruiyet krizine işaret eder. Cumhuriyetin yatay mekanizmaları ile dikey mekanizmaları arasındaki gerilim indirgenebilir durumda değildir ancak dikey mekanizmalar lehine oluşturulmak istenen asimetriler neoliberalizm çağında yurttaş eşitliği aleyhine işlemektedir. Esas mesele cumhuriyeti demokratik toplumu var eden temsil ve dolayımlar olarak yeniden üretmektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, cumhuriyetçilik, cumhuriyetçi duygu, cumhuriyetçi fikir, cumhuriyetçi kurum

ABSTRACT

This article examines the process of conceptions of republic through the formation of republican emotions, ideas and institutions. Considered from such a perspective, the constitution and the very idea of equality of citizens – which can be thought as the most fundamental axiom of the republic and its political forms in various historical

experiences – escapes attempts to define it as an essence. A republic is a mechanism for reproducing a community of citizens through egalitarian political mediations. Particular historical experiences have revealed the republic as an activity, institution, emotion and idea that is constantly learning how to be a republic. The republic as such then can neither be understood as the state ideology nor as the jurist credo. It can only oppose inequitable relations through the openness of the sphere of political action. Statist mechanisms of representation often respond to the endless demand for equality by closing the political sphere. The bureaucratic-statist dimension of the republic, whereas necessary for its very existence, risks undermining its republican character. The tendency of a representational relationship to "nudge" all political wills in the body politic into mutual interactions indicates a crisis of legitimacy that has origins in republican feelings. The tension between the horizontal and vertical mechanisms of the republic is not irreducible, but the asymmetries in favor of vertical mechanisms work against equality of citizen in the age of neoliberalism. The main challenge is to reproduce the republic as the domain of representations and mediations that bring democratic society into existence.

Keywords: Republic, republicanism, republican emotion, republican idea, republican institution

Extended Abstract

This study addresses the debate about republicanism on the basis of the axiom of equality. Within the framework of the axiom of equality, the republic and republicanism contain dimensions that cannot be "essentialized". The main problem of the article is discussed under five main headings. Firstly, landmarks are identified. It is clear from the historical evidence that the republic does not and cannot have a single meaning. Thus it is impossible to "essentialize" the Republic or privatize (monopolize) it by basing it on a specific "Republican" practice. The adjective "republican" is used in the current study without references to the philosophical discussions on republicanism. Instead, what is discussed here are problems of what a republic is and what it can be. Second part of the article concerns the body politic as it features in Jean-Jacques Rousseau's notion of the republic. In essence, the legal regime that the Genevan philosopher prescribes for the republican system does not lead to the closure of politics, but to the establishment of conditions of freedom through artificially constructed bodies. Therefore, the action of the body politic is not identical solely with the action of the state or the government. Society, according to Rousseau, constitutes a body politic that can construct its own political object through its law. Within this system, the citizen (and the question of citizenship as such) cannot be reduced to the "statist determination". Rousseau also shows the weakness of the economy-based determinations, especially important in the age of neoliberalism. He warns about two possible instances of economic "erasures of the citizen" – erasure as such and erasure in favor of private interest at the expense of public. Rousseau argues that the proper answer to the question "whose common things?" is "of politics, law and virtues". In the third main section of the current article, the new institutions and contexts created by the American Experience for thinking about the republic are analyzed within the framework

of Montesquieu and Tocqueville. What Tocqueville sees in the American experience is a structure where freedom becomes learned, recognized and corrected rather than a structure that institutionalizes freedom. For him, American Republic is a wide spectrum of polysemy where democracy ranges from the use of an ordinary word in everyday communication to state governance. Democracy is political, legal, economic, social, human, individual, theological, etc. Democracy contains "passion", "tendencies" and "contradictions". Democracy is therefore not about freedom, it is about the development of freedom, its learning. Democracy is political, legal, economic, social, human, individual, theological, etc. Democracy contains "passion", "tendencies" and "contradictions". Democracy is therefore not about freedom, it is about the development of freedom, it is a process of learning. Democracy cannot be established once and for all in all situations; it has to be constantly learned, moderated and made sense of. Accordingly, the foundation of the republic is decisive. The establishment of a republic cannot directly provide political freedom to any people; it is for the community of democratic citizens to learn and develop its political freedom. Democracy needs democrats and republicans. By spreading republican governance on a large national scale on the basis of representation, the American model has both defined the sphere of political freedom in terms of the existence of interests, and managed to mitigate the unity-destroying effects of democracy through republican mechanisms. Tocqueville's notion of democratic politics of a democratic society makes democracy possible through the republic. There is an obvious tension between republican representation and political participation. While the American system promises to reduce this tension through the definition of interests, the political existence of the individual has in modern times become closer to the economic sphere, which is no longer recognized as a situation to be overcome, but as something "fixed" and given. Fourthly, the article questions whether the values of the republic have a republican character. In a republic that does not produce politics and rather depoliticizes the community of citizens, values express symptoms. Finally, it is considered whether the republic is a question of government. In the conclusion, an argument is offered that republic can develop its republican character to the extent that it creates spaces and levels of equality. Equality depends on the constant reproduction of egalitarian political mediations. At the same time, a relationship of equality cannot be fully established once and for all; the relationship between the republic and politics involves efforts to interpret the context of equality based on axes not limited to relative "relationality" where everything can be put in connection with everything else. In this framework, the republic is an activity, an institution, an emotion and an idea that never stops learning how to be a republic.

Giriş

Dünyada uzun süredir anti-cumhuriyetçi bir hissiyat yaygın hale gelmiştir[1]. Öyle ki "cumhuriyetçi" politik tavırlar da bu hissiyata dahil olmuştur. Bunun sebepleri üzerinde durabilmek için cumhuriyetçilik tartışmalarına dair kavramsal yönelimleri ortaya koymak ve 21. yüzyılda cumhuriyetin neliğine ilişkin felsefi polemikleri dile getirmeye ihtiyaç vardır. Çıkış noktası, devlet ve demokrasi arasındaki bağlantının anlaşılması ile mümkün olacaktır. Devletsiz cumhuriyet olmadığı gibi sadece devlet temsiline dayalı bir politik birlik de cumhuriyet olmak için yeterli değildir. Bir diğer husus ise, nasıl ki demokrasi deneyimleri, cumhuriyeti kurmak için yeterli değilse, demokrasisi olmayan bir cumhuriyet de cumhuriyet karakteri açısından eksik kalmaktadır. Niçin devlet ve demokrasi hem cumhuriyet için gereklidir hem de cumhuriyetin anlamını bütünüyle içeremezler? Niçin bir cumhuriyet, o cumhuriyetin hem devletidir ve demokrasisidir hem de onlardan daha fazlasıdır? Cumhuriyet TDK'nin belirttiği gibi sadece "bir yönetim biçimi"[2] midir? Yoksa bir devlet biçimi olarak cumhuriyet aynı zamanda kamusal alanda kamusal eşitliğin hakim olduğu bir yurttaşlar alanını mı gerektirmektedir? Bu metin, soruları modern ve çağdaş politik felsefe sorunları çerçevesinde tanımlayıp cumhuriyetçi duygu, fikir ve kurumun varlığına ve yokluğuna ilişkin kavramsal bir bakış sunmayı denemektedir.

1. Çıkış Noktaları

Cumhuriyetin tek bir anlamının olmadığı ve olamayacağı tarihsel deneyimlerle açıktır. Cumhuriyetin özselleştirilmesi ya da belirli bir "cumhuriyet" pratiğine dayandırılarak özelleştirilmesi doğru bir tutum olarak belirmemektedir. Antik cumhuriyet deneyimlerinden Amerikan Cumhuriyeti kavrayışına uzanan cumhuriyetin anlamları, fikirleri, duyguları, kurumları ve uygulamaları oldukça farklı olmuştur. "Kamuya ait ortak şeyler" anlamı kadar devlet biçimi, "karma anayasa" anlamı kadar idare-yönetim biçimi anlamlarının baskın kullanıldığı somut tarihsel süreçler ve felsefi söylemler olmuştur." O halde cumhuriyet fikri, cumhuriyet idealleri ve cumhuriyet deneyimleri temelde onun yeniden tanımlanması ve biçimlendirilmesi üzerinedir.

Cumhuriyet(ler)in ne olduğuna ilişkin ortak bir anlam yaratma çabası bu yüzden başarısızlığa mahkûm olacaktır. Ancak cumhuriyet(ler)in belki de en ortaklaştırılabilir tarafı, on-

1 Bkz. Carl Schmit, *Roma Katolikliği ve Politik Form*, çev. G. Yıldız, İstanbul: VBKY, 2021. İlgili ifade Carl Schmitt'in bu kitaptaki giriş cümlesinden hareketle türetilmiştir.

2 Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük, https://sozluk.gov.tr/?q=cumhuriyet&gts=gts&aranan=* İlgili ifade Carl Schmitt'in bu kitaptaki giriş cümlesinden hareketle türetilmiştir. (Erişim Tarihi 1.02.2023). Buna mukabil 1998 tarihli sözlük "devlet biçimi" tanımını muhafaza ederek cumhuriyetin bir anlamını korumaktaydı: Bkz. Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük, Cilt 1 (A-J)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, 415.

ların belirli bir tarihsel süreçte ve düşünüşte kendilerini tanımlarken karşıtlarından hareketle bunu yapmalarıdır. Kimi zaman cumhuriyet tiranik olana, kimi zaman özel işler alanına, kimi zaman monarşik olana, kimi de zaman demokratik olana karşı kullanılır. Başlarda monarşi figürüyle bir karşıtlık oluşturmayan cumhuriyet, 14 ve 15. yüzyıldan itibaren "ortak şey"i tanımlarken monarşinin bu ortaklığı temsil etmediği anlamında kullanılmıştır. Machiavelli'den Bodin'e cumhuriyetin devlet biçimi anlamı baskın iken, Anglo-Sakson cumhuriyet kavrayışlarından cumhuriyetin yönetim biçimi anlamı belirgin hale gelmeye başlar. Ancak her durumda, cumhuriyet tanımı kendi varoluşunu ortaklık, özgürlük ya da eşitlik temelinde bir başka akışa karşı konumlandırır. Bir cumhuriyeti çoğu kez ne olmasına engel olduğu belirlemektedir: Bazen despotizm bazense liberalizm. Bu yüzden bazı deneyimler "daha fazla demokrasi olsun !" tartışması yaparken bazı deneyimler ise "daha liberal olsun!" tartışmasını öne çıkarmaktadır.

Kavramsal tartışmayı politik düzleme çekerek, farklı felsefi geleneklere ait "cumhuriyetçilik" ya da "yeni-cumhuriyetçilik" tartışmalarını dışarıda bırakma niyetindeyiz. P. Pettit, D. Miller, J.-M. Ferry gibi isimlerin sunduğu tartışmalar somut krizleri görmek açısından verimli noktalar sunmaktadır ancak farklı cumhuriyet deneyimlerinin ve yurttaşlık pratiklerinin krizlerini tartışmak açısından meselede sadece cumhuriyet(çi)(lik) bahsine odaklayamayacağımız, politik olanın tüm katmanlarına yayılan çoklu düzlemlere ihtiyaç olduğu kanısındayız. Bir "–izm" savunusundan ziyade cumhuriyetin (varsa) doğasının (ya da bir cumhuriyetin doğasının) çağdaş figürlerle buluşması, esas araştırma yönelimini belirlemektedir.

2. Rousseaucu yönelim: Cumhuriyete dair temel işaret noktaları

Bir cumhuriyet özel çıkarların toplamına ve onların temsil edilmesine indirgenemez! Jean-Jacques Rousseau'nun fikriyatının cumhuriyetçi olduğu ortaya konulacaksa, onun bir cumhuriyet için icraat programı önermesi durumundan değil, olası bir politik birlik için temel ilke ve belirlenimleri üretmiş olmasından yola çıkılabilir. Bu çerçevede Lefort, "Cumhuriyetçiliğin Ocakları" yazısında Rousseau'nun (ve Montesquieu'nün) cumhuriyetçiliğe katkısını betimlerken politik rejim sorusunu ele alan biçimsel anlamda "cumhuriyetçi gelenek" ile cumhuriyetçi politik kültüre ilkeler sunan bu filozofların konumunu ayırt eder[3]. Rousseau'da bulunan politik rejimin dolayımları değil ortaya çıkan/çıkacak – örneğin Amerikan Federalistlerinin tartışmalarında – rejimin cumhuriyetçi karakterine ilişkin ilkeler ve yönelimlerdir.

Rousseau, cumhuriyeti kuran birleşmeyi ve toplumsal antlaşmayı "ahlaki ve kolektif bir beden"[4] üretimi olarak tanımlarken, genel irade kavramı bu birleşmenin kamusal ve ortak

3 Claude Lefort, "Foyers du républicanisme", in *Écrire à l'épreuve du politique*, Paris : Calmann-Lévy, 1992, 182.

4 Rousseau, *Du Contrat Social*, L1,Ch6, in Rousseau, Jean-Jacques. *Écrits Politiques* (*Discours sur les sciences*

çıkarının olduğunu ve bunun kurumsal olarak savunulabileceğini gösteren temel çıkış noktasına işaret eder. Bir "politik beden" olarak "cumhuriyet" Cenevreli filozofa göre, "üyeleri ona edilgin olduğunda devlet, etkin olduğunda egemen, benzerleriyle karşılaştırıldığında güç olarak adlandırılır"[5]. Bu politik beden ise ortakları açısından "kolektif olarak halk, egemen otoriteye katılımcı olarak yurttaş ve devletin yasalarına tabi olaraksa uyruk adını alırlar". O halde devlet, egemen ve güç olan cumhuriyetin bileşenleri konumlarına göre halk, yurttaş ve uyruktur. Cumhuriyet, bir toplumsal bedeni bürokrasi gibi aracı bedenlerle politik beden olarak var eden kurum ve kuruluşlardır.

Sıradan kalabalığı halka dönüştüren süreç ile halkı yurttaşlar olarak özneleştiren süreç aynı kaynaktan beslenir: Genel irade. Politik beden ortak iyiyi cumhuriyet olarak yasayla kurumsallaştırır. Eşitlik aksiyomu özgürlüğü sivil olarak inşa eder. Bir politik beden olarak cumhuriyet, yurttaş ve burjuva arasında yurttaş figürünün eşitlikçi karakterini besleyen bir tavır olarak öne çıkar. Burjuva figürünün genel irade bozucu eğilimleri, ortak bedende eritilmelidir.

Rousseau, Avrupalı yönetimlerin tıpkı burjuva bireyleri gibi insanların bir arada varoluşlarını yabancılaştıran ve yozlaştıran pratikler olduğunun farkındadır. Herkesin iradesi toplumsal ve politik bedene zararlı özel çıkarları beslerken genel irade, ortak iyiye dair bir kuruluş ortaya koymaktadır. Bu kuruluş kendi bedenini zararlı unsurlara karşı koruyan dair tekil bir tarihselliktir. Bu çerçevede cumhuriyetçi kuruluşun kurulmasına koşul olanak tanıyan yasalardır. Rousseau açısından "yurttaşların kalplerine" kazınmış yazılı olmayan yasalar, cumhuriyetin esas taşıyıcısıdır. Cumhuriyetler, özel çıkarının peşindeki politikacılara rağmen cumhuriyet olmayı sürdürürler.

Rousseau'nun politik bir beden olarak devleti ve onun aracı bedenleri olarak bürokrasiyi ayırt etmesi önemli bir ayrımdır[6]. Aracı bedenler, halk ile devlet arasında yapılmış yasalara göre dolayım sağlarlar. Aracı olduğu ölçüde işlevseldirler, aksi durumda bozucu özellik taşırlar. Bir cumhuriyet, aracı bedenlere "demokratik" işleyiş kazandırılması değildir; aksine onları demokratik meşruiyet ilkesinde beslenen yasalara tabi kılmasıdır. Bu çerçevede Rousseau, aracı bedenlerde halkın dolayımsızca erişimini destekleyen bir demokratik öğeden ziyade, halk egemenliğine dayalı yasayı düzenin temeli kılan rejim olarak cumhuriyeti destekler. Aracı bedenlerin "tabana yayılması" – "tepeden inmeciliğe" karşı alttan çıkmacılığın savunul-

et les arts, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, *Discours sur l'économie politique*, *Écrits sur l'Abbé de Saint-Pierre*, *Du Contrat Social ou Principes du Droit Politique*, *Projet de Constitution pour la Corse*, *Considération sur le Gouvernement de Pologne*), ed. G. Mairet. Paris : Librairie Générale Française, 1992, 228.

5 Rousseau, *Du Contrat Social*, L1,Ch6, 228.

6 Rousseau, *Du Contrat Social*, L3,Ch1, 267.

ması – yasa ve ilkelerinin özel çıkar lehine aşındırılması dışında bir sonuca yol açmayacaktır[7]. Yasanın meşruiyeti ve geçerliliğini sağlayan ilkeleri her seferinde "işini bilen" merciilerce etrafından dolaşılarak bertaraf edilecektir.

Cumhuriyet demokratik meşruiyet ilkesine göre yapılmış yasalı bir rejimin, yasalara tabi mekanizmaların sorumluluk yüklenmesiyle işletilmesidir. Despotizm ise yasasızlıktır[8]. Aracı bedenlerin görevi yasanın ruhuna uygun bir hareket tarzını kurumlara taşımaktır. Rousseau'nun cumhuriyet ve yasa alanıyla tarif ettiği çerçeve bir demokrasinin demokrasi araçlarıyla antidemokratik yönelimler geliştirmesine doğrudan karşı gelmektedir. Demokrasi eğer yasaların yozlaştırılarak genel irade karşıtı yönelimleri pekiştirilmesine dönüşürse, bir cumhuriyet kuruluş tavrını güncelleyerek kendi politik bedenini koruma altına alır. Cumhuriyet, tam da normatifliğin politika ile hukuk arasında kurucu ve kurulmuş kurumlarının sınırında kendisini var eder.

Özünde Cenevreli filozofun cumhuriyetle anlattığı yasalı rejim politikanın kapatılmasına değil, politikanın yapay olarak kurulan bedenlerle özgürlüğün koşulunu inşa etmesine işaret eder. Bu yüzden politik bedenin eylemi salt devletin ya da hükümetin eylemi değildir. Toplum, filozofun gözünde, kendi politik nesnesini yasasıyla inşa edebilen bir politik bedeni var eder. Bu yapıda yurttaş devletçi bir belirlenime indirgenemez. Rousseau özellikle neoliberalizm çağında ekonomi temelli bir yurttaş belirleme işinin zayıflığını da erken bir dönemde iki şekilde göstermektedir. Yani ilkinde yurttaşın silinmesi, diğerinde ise yurttaşın kamusallığı aleyhine özel çıkarı lehine silinmesi söz konusudur. Bu durumda "kimin ortak şeyleri?" sorusunun yanıtını Rousseau, hem politika hem hukuk hem de erdemler alanı olarak işaret eder. Ortak ahlaki ben'in duygularından genel iradenin kurumsallaşmasına cumhuriyet bir "ideal" olmanın ötesinde Rousseau'nun normatif yaklaşımı açısından politik gerçekliğin gerçekçi bir eleştirisi olarak belirmektedir. Böylelikle *Toplumsal Sözleşme* ve *Émile*'in yazarı bize somut olarak olası bir inşanın cumhuriyet olabilme koşullarına dair ana çerçevelerden birini çizmektedir.

3. Montesquieu, Tocqueville, Amerikan Deneyimi

ABD kurucu babalarından ikinci başkan John Adams, M. O. Warren'a yazdığı 20 Temmuz 1807 tarihli mektubunda kendisinin de tam olarak bir hükümetin cumhuriyet biçiminin ne olduğunu bilmediğini ortaya koyar[9]. Şüphesiz bu itirafta vurgulanan cumhuriyetin çokanlamlılığı olduğu kadar tarihsel olarak tek bir biçime de sığdırılamadığı gerçekliğidir. Bir fikir

7 Rousseau, *Du Contrat Social*, L3,Ch4, 273.

8 Rousseau, *Du Contrat Social*, L3,Ch3, 271.

9 John Adams. "From John Adams to Mercy Otis Warren, 20 July 1807". https://founders.archives.gov/documents/Adams/99-02-02-5195 (01.03.2023)

olarak cumhuriyet her seferinde somut bir bağlamında özel anlamlar aralığı kazanırken, bu anlamlar aralığı da kendi içinde Adams'ın deyimiyle "unintelligible" [kavranamaz] bir karakterde belirir. Cumhuriyetçiliğin Montesquieu, Rousseau ve Hume vb. gibi filozoflardaki kavramsal dönüşümleri ister istemez Amerikan ve Fransız anayasa deneyimlerindeki fikir ve tartışmalarla daha da karmaşık bir algı-anlam düzeyine erişir. Belki kabul edilmesi gereken cumhuriyetçiliğin, tüm tarihsel ve kavramsal süreçlerinde bütün bu düşünsel ve politik dönüşümlerin türdeşleştirilemeyen bir birikimi olduğunu kabul etmektir.

Montesquieu *Yasaların Ruhu* metninde Floransa Rönesansı'ndan beri yaygın olarak kullanılan üçlü bir tipoloji kullanır: Buna göre üç yönetim türü vardır: Cumhuriyetçi, monarşik ve despotik[10]. Cumhuriyet halkın ya da onun bir kısmının yönetimi olarak tanımlanır. Demokrasi, bu durumda halkın bir bütün olarak katılımını anlatırken, aristokrasi bir kısmının katılımına işaret eder. Bu çerçevede filozof, erdemi cumhuriyetle, korkuyu ise despotizmle eşleştirir. Cumhuriyetçi yönetimde söz konusu olan erdem, politik bir erdem olarak ülkenin yasalarının sevgisidir[11]. Kendi çıkarını kamusal çıkardan üstün tutmamaktır. O halde cumhuriyetçi sevgi eşitlik ilkesi üzerine yaslanır.

Montesquieu henüz cumhuriyeti antik modele yakın küçük bir polis türevi olarak tanımlarken, daha sonrasında *Federalist Yazılar*da federalist cumhuriyetçilerle, antifederalist cumhuriyetçiler arasında tartışmaya da konu olan[12], cumhuriyetlerden müteşekkil "konfedere devlet" fikrini de ortaya atmıştır. Montesquieu de bu çerçevede cumhuriyetçi hissiyatın yeni biçimlerinden ziyade temel çıkış noktalarının özellikle de korku temelli despotizmden ayrıştığı durumlar üzerine eğilerek bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu doğrultuda politik özgürlük kavramına yer açan filozof onu sadece cumhuriyete özgü olarak tanımlamamış, aksine aristokrasi ve monarşilerde de bunun imkanına işaret etmiştir. Her halükarda despotizmde, yasasızlığın ve korkunun merkezileşmesi en temel karşıtlığını oluşturmuştur.

Montesquieu ardılı Tocqueville'in Avrupalı cumhuriyetçi model karşısında "demokratik model" olarak konumlandırılması girişimleri ötesinde – onun özetle 20. yüzyıldaki Soğuk Savaş alımlamalarının ötesine geçerek – Amerikan kuruluşunda eşitlik ve politik özgürlüğün nasıl gerçekleştiğine dair okumaları modernlikte politik kurumsallaşmayı ortaya koymaktadır.

10 Montesquieu, *De l'Esprit des lois*, II -1, éd. L. Versini, Paris : Gallimard, 1995.

11 Montesquieu, *a. g. e.*

12 Federalist 9, 92-93. Federalist, 43. Federalist 47. Antifederalist 14. Bkz. Hamilton, Alexander. Madison, James and Jay, John. *The Federalist Papers*, ed. Lawrence Goldman, Oxford, New York: Oxford University Press, 2008. Bkz. Ketcham, Ralph (ed.), *The Anti-Federalist Papers and The Constitutional Convention Debates*, New York: Signet Classics Printing, 2003

Amerika'da Demokrasi metninde Tocqueville[13] temelde toplumların, dünya tarihinin istikametinin toplumların demokratikleşmesi ve toplumsal koşulların eşitlenmesi olduğunu gösterir. Buna göre esas mesele demokratikleşen toplumların kendi eğilimlerine uygun demokratik bir politika üretip üretemeyeceğidir. Amerikan Federal Cumhuriyeti bu anlamda moderniteye uygun bir cumhuriyet kurumsallaşmasını icat ederek önemli bir çığır açmıştır.

Tocqueville koşulların eşitlenmesi meselesini politik özgürlük karşısında despotizm zıtlığının ötesine taşıyarak somut tarihsel dayanak olarak ortaya koymaktadır. Artık söz konusu olan, modern toplumlarda eşitlik yazgısının nasıl bir politikleşmeyle karşılanacağıdır. Eşitlikçi toplumların eşitlik talebi olarak demokrasi, uygun bir yönetim tarzı ile eşitsizliğin politik düzlemde olağanlaştırıldığı bir düzlem iki ayrı dünya sahnesi sunmaktadır. Başka bir deyişle Tocqueville'den çıkarsanabilecek en temel derslerden biri demokratik bir toplumun cumhuriyeti ile demokratik olmayan, eşitsizlikçi ilişkilerin gündelik yaşamın en küçük jestlerinde bile sürdürüldüğü bir toplumun cumhuriyetinin aynı cumhuriyet olamayacağıdır. Tocqueville duygulardan, hissiyatlara, fikirlerden kurumlara eşitlikçi demokratik ilişkilerin yeniden üretiminin yurttaşlık ve cumhuriyet arasındaki kuruluşların kaynağında olduğunu göstermektedir. Demokratik olmayan toplumların görünür "eşitsizliklere" hıncının, popülizmlerle işlenip başka eşitsizlikçi ilişkilere ve kurumlara taşınmasının hammaddesine dönüşmesi, demokratik bir politikanın başlangıcı olmasına engel olmaktadır.

Aynı zamanda iyi bir Rousseau ardılı da olan Tocqueville, toplumsal bağların pekiştirilmesinin Amerikan cumhuriyet deneyiminde nasıl politik özgürlüğü desteklediğini de ortaya koymaktadır. Bu anlamda Tocqueville, Amerikalılarda söz konusu olanın Montesquieu'de gösterildiği ya da arandığı gibi cumhuriyetçi "erdemlerin" üstünlüğü olmadığı aksine sadece onların daha iyi "düzenlenmiş" [rangé] bir politik kuruluşları olduğunu ortaya koymaktadır. ABD çıkarlar çatışmasına onun özsel olarak yok ederek ya da bastırarak çözümler üretmemiş aksine somut bir olgu olarak kabul ederek – biraz da Rousseaucu anlamda yabancılaşmayı kısmi oranda içselleştirerek – kurumlarla düzenleme yoluna gitmiştir.

Bu çerçevede Tocqueville'in Amerikan deneyiminde gördüğü, özgürlüğü kurumsallaştıran bir yapıdan ziyade özgürlüğün öğrenildiği, fark edildiği ve düzeltildiği bir yapıdır. Amerika onun için demokrasinin gündelik yaşamda bir kelime kullanımından devlet yönetime kadar uzandığı geniş bir çokanlamlılık yelpazesidir. Demokrasi politiktir, hukukidir, ekonomiktir, toplumsaldır, devlet yönetimidir, insan ilişkisidir, kendilikle ilgili bakıştır, teolojiktir vb. Demokrasinin "tutkuları," "eğilimleri" ve "çelişkileri" söz konusudur. Demokrasi bu yüzden

13 Alexis de Tocqueville, *De la démocratie en Amérique*, tome 1, Paris: Flammarion, 1981.

özgürlük değildir, özgürlüğün geliştirilmesi ve onun öğrenilmesiyle ilgilidir. Demokrasi bir seferliğine bütün durumlar için tesis edilemez; her seferinde öğrenilmesi, ılımlılaştırılması ve anlamlandırılması gerekir. Bunun için ise cumhuriyetin kuruluşu belirleyici olmaktadır. Cumhuriyet kuruluşu hiçbir halka doğrudan politik özgürlüğünü veremez, politik özgürlüğünü öğrenmek[14] ve geliştirmek demokratik yurttaşlar topluluğunun işidir. Demokrasi demokratlara ve cumhuriyete ihtiyaç duyar.

Tocqueville Amerika'da büyük bir hayranlık ve aynı zamanda radikal bir eleştiriyle demokratik ilkenin izini sürer. Amerika'da adetler[15], gelenekler, dini kavrayış[16], alışkanlıklar, koşullar, hissiyatlar özgürlüğün eşitlikçi bir çerçevede sürdürülmesine olanak tanımıştır. Kitap boyunca sürdürülen sayısız Avrupa (başta Fransa olmak üzere) ve Amerika kıyaslamaları, son kertede ABD'de yeni olan unsurların sistematik bir incelemesine dönmektedir. Örneğin Kıta Avrupası için anlaşılmaz olan ama Amerikan sisteminin neredeyse en temel noktalarından biri olan hükümetin merkeziliğine karşın idari anlamda bir merkeziliğin olmaması[17] durumunun anlaşılması. Tocqueville bu durumu şu şekilde dile getirir: "*Amerika'da en bayıldığım şey, adem-i merkeziyetçiliğin idari etkileri değil, politik etkileridir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, vatan kendisini her yerde hissettirir*"[18].

Tocqueville'in, bu farkı yaratan asli ve arızi sebepleri incelemesi ve federal anayasanın kurumlarını ortaya koyması Avrupa'ya bire bir model önermek için değildir; aksine "politik etkilerin" nasıl ortaya çıkarıldığını göstermek içindir. "Bir model" önermemiştir zira her yerde aynı modelin aynı politik etkiler yaratmayacağının bilincindedir. Amerikan kuruluşu, özgür ve eşit bir toplumun, merkezi hükümetle yolsuzluğa ve despotizme saplanmaması üzerine bir dizi önlem üzerine kuruludur. Yönetici konumdaki birinin her zaman için kusura ve yolsuzluğa bulaşması bu sistem için Hobbesvari bir doğa anlayışı kadar olağandır. Dolayısıyla yöneticinin erdeminden ziyade yönetim mekanizmalarının kontrol ve önleme kapasitesi önemsenmiştir. Şüphesiz bu yöneticiyi zorunlu olarak erdemsiz yapmaz, ancak erdem hukuki buyrukların önünde bir belirleyicilik yaratmaz.

Peki, yöneticiler ve karar vericilerin sapmalarına karşı savunması yüksek bir sistem "çoğunluğun kadir-i mutlaklığına"[19] ve onun "tiranlığına"[20] karşı ne yapabilir? Adına "karma"

14 Tocqueville*, a. g. e.* , 335.

15 Tocqueville, *a. g. e. ,* 392.

16 Tocqueville, *a. g. e. ,* 392.

17 Tocqueville, *a. g. e. ,* 155.

18 Tocqueville, *a. g. e. ,* 165.

19 Tocqueville, *a. g. e. ,* 343.

20 Tocqueville, *a. g. e. ,* 348.

denen hükümetin kendisinin her zaman için bir "hülya" olduğunu söyleyen Tocqueville[21], özünde demokratik egemenlik unsurlarının da tiranlık çizgisine yaklaşabildiğini fark etmiştir. Eğer E. de la Boétie'nin tabiriyle "bir'e karşı" isek ve bu bir niçin tek bir kişi olsun? Tocqueville çoğunluğun da bir "bir" olarak tiranlaşabilme riskine işaret edip, ona karşı mekanizmaları Kurucu Babalardan hareketle soruşturmaktadır.

L. Jaucourt'un *Ansiklopedi*'ye 1751 tarihinde yazmış olduğu "Cumhuriyet" (République) maddesi hala cumhuriyeti "küçük toprakları" olması lazım gelen klasik anlayışla tarif ediyordu. Bu doğrultuda ABD'nin cumhuriyet olarak kurulması, modern anlamda yeni cumhuriyet biçiminin icadı olarak da anlaşılabilir[22]. 1791'de Jefferson ve Madison'un Cumhuriyetçi Partisi (sonradan Demokrat-Cumhuriyetçi adını alır) ve Hamilton ve Adams'ın Federalist Partisi bu sürecin ana mücadele uğrağını oluştururlar. Bu dört isim bir yandan somut tarihsel koşullarda yeni bir devlet tarzı ortaya koyarlarken diğer yandan da bu kuruluşu tartışma, kavrama ve uygulamaya geçirme tarzlarında filozofların argümantasyonlarına ve diğer tarihsel deneyimlere oldukça hakimdirler.

Amerikan cumhuriyet deneyimi her şeyden önce bütün sorunu devlet, devletin varoluşu gibi konulardan yönetim ve biçimi sorusuna odaklar. Bu anlamda mesele, halkın yönetimiyle "seçilmiş despotlar" yaratma değildir. Fransız ve İngiliz deneyimlerinin ışığında Amerikan halkı bir ulus olarak egemenliğin bütünüdür. Esas mesele halkın iktidarı ile temel hakların korunması arasındaki dengenin nasıl sağlanacağıdır. Amerikan cumhuriyetinin ödevi, özgürlük ile adaleti mümkün kılan bir mekanizmanın yaratılmasıdır. Madison ile Jefferson arasındaki bölünme halkın iktidarının bir temsil olarak mı yoksa doğrudan katılımla gerçekleşeceğidir. Temsil mekanizmaları katılımın önünde engel teşkil etmezler mi? Ya da katılım mekanizmaları düzenin sürdürülebilirliğine doğrudan köstek durumunda olmazlar mı? Bu çerçevede Jefferson güçler ayrılığına dayalı bir halk egemenliği fikrini savunurken, Madison daha uygulanabilir bir yöntem seçerek halk egemenliğini temsilcilerle sınırlandırmayı önermiştir. Özetle Madison ve Jefferson arasındaki zıtlık bize tüm katılım/temsil tartışmalarının dilemmasının somut koşullarda nasıl çözülebileceğine dair bir yaklaşım sunmaktadır.

Madison böylelikle bir yönetim biçimi olarak cumhuriyetin kamusal iyiliği ürettiğini savunur. Kamunun iyiliği çıkar çatışmalarının yönetilmesinden geçer. Böylelikle Madison (Federalist 10) Rousseaucu genel iradenin Amerikan yorumunu onun temel anlayışından koparak gerçekleştirir: Genel irade ile zıtlaşan tikel iradeler yerine tikel iradelerin yönetimi. Bu çerçevede tikel iradeleri yöneten iradenin de kendi çıkarı olağanlaştırılır. Amerikan cumhuriyeti

21 Tocqueville, *a. g. e. ,* 349.

22 Bkz. Denis Lacorne, *L'invention de la République américaine*, Paris: Pluriel, 2008.

tikel iradelerin yadsınamazlığının kamusal kabulüne yaslanır. Madison böylelikle Hobbes'un antropolojisini ekonomik alana aktarmış, tikel çıkarlarını ekonomik alanda arayan bireyler için devleti dengeleyici bir özgürlük mekanizması olarak tesis etmiştir. Modern yeni dünya, Rousseaucu kavramları bütünüyle yürürlüğe sokma imkanından yoksundur: Bireylerin kendilerini genel iradede bulması sağlamak ancak Rousseaucu genel irade ile çelişecek şekilde bireylerin çıkarlarının varlığının yadsınamazlığına dayanmaktadır.

Tocqueville'in söylediği gibi Amerika'nın üstünlüğü varsa ve bunun maddi sebepleri az, entelektüel ve ahlaki sebepleri daha fazlaysa[23], bu sebepler eşitlik ve özgürlük arasında kurmaya çalıştıkları politik birlikle anlaşılabilir. Mesele politik çatışmayı ve çokluğu birliğe dönüştürmektir. *E pluribus unum.* Bağımsızlık sonrası 13 koloninin kurucu olduğu federasyon hizipleşmeyi [faction] kendisine özgü yöntemlerle birlik altında tutarak Amerikan cumhuriyetini tanımlar. "Federalist 10"da Madison, hizipleşmeyle ya özgürlükleri ortadan kaldırarak ya da tüm yurttaşlara aynı tutkuları vererek onu dizginleyerek mücadele etmekten söz açar[24]. Buna göre Amerikan düzeni, hizipleşmeyi yaratıyor bahanesiyle politik özgürlüğün ortadan kaldırılmasının reddi üzerine kuruludur. Yapılması gereken hizipleşmenin nedenlerinin ortadan kaldırılması değil, etkisinin azaltılmasıdır[25]. Peki, bu nasıl olacaktır?

Madison cumhuriyetçi ilkeyi birliğin hiziplerin yıkıcı etkisiyle mücadele etme yöntemi olarak sunmaktadır. Cumhuriyeti bir yönetim biçimi olarak temsili mekanizmalarla tanımlayan Madison, cumhuriyetin büyüklüğünü de hiziple mücadele için en temel etmenler arasında kabul eder. Hem federalist hem cumhuriyetçi yapı hükümetleri de sorunların çözümünde daha güçlü kılacaktır. Temsil mekanizması, demokratik hizipleşmenin tahrip gücüyle mücadelede etkin bir konum üstlenir. Özetle Madison, cumhuriyeti bir devlet biçiminden hareketle değil bir yönetim biçiminden hareketle tanımlamayı seçerek, kurucu iktidar uğrağını önemsizleştirmez ancak kurulu bir hükümetin işleyiş tarzını o devletin cumhuriyetçi karakterine dair bir imge olarak sunar. Federalist 39'da Madison, cumhuriyetçi biçimin ayırt edici karakterinin ne olduğunu sorar[26]. Hollanda, Venedik, Polonya ve İngiltere hükümetlerinin tek gücü cumhuriyetçi diğer unsurları aristokratik ve monarşik özellikler taşıyan yapılarının cumhuriyetçi birlik

23 Tocqueville, *, a. g. e.* , 526.

24 James Madison, "The Federalist, 10" in Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *The Federalist Papers*, ed. Lawrence Goldman, Oxford, New York: Oxford University Press, 2008, 49-50. James Madison, " Federalist, 10" in Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *Federalist Yazılar*, çev. T. Şirin, N. U. Orcan, İstanbul: Runik, 2021, 96-97.

25 Madison, *a. g. e.*, 51. , Madison, *a. g. e.*, 99.

26 James Madison, "The Federalist, 39" in Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *The Federalist Papers*, ed. Lawrence Goldman, Oxford, New York: Oxford University Press, 2008, 187. James Madison, " Federalist, 39" in Alexander Hamilton, James Madison, and John Jay, *Federalist Yazılar*, çev. T. Şirin, N. U. Orcan, İstanbul: Runik, 2021, 280.

önünde engel olduğunu belirten metinde, tüm güç ve öğelerinde cumhuriyetçi olan hükümetin cumhuriyet olarak adlandırılabileceğini savunur.

Amerikan Cumhuriyeti bu çerçevede Avrupa deneyimlerinin anti-cumhuriyetçi öğelerinden kendisini uzak tutabilecek maddi ve zihinsel imkanlara sahip olmuştur. Meselenin yönetim ve hükümet alanına odaklanması ise temelde yürütme gücüne dair tasarrufların daha iyi düşünülmesine yol açan bir durum teşkil etmektedir. Federalist 23'te Hamilton, Amerikan hükümetini zinde [energetic] olarak tanımlarken, kuruluş, bu zinde hükümetin yürütmedeki zindeliğini artıran ancak aynı zamanda onun yürütme modalitelerini anayasal olarak sınırlayan ve denetleyen mekanizmaları genişletir. Böylelikle Amerikan Cumhuriyeti yürütme odaklı bir yönetimi öne çıkarırken, hizipleşmeyi, kişisel çıkarları düzenin olağan (ve aynı zamanda ortadan kaldırılamaz öğeleri olarak) öğeleri denetime tutar.

Amerikan modeli cumhuriyetçi yönetimi büyük ülke ölçeğine temsil temelinde yayarak hem politik özgürlük alanını çıkarların varlığıyla tanımlamıştır hem de demokrasinin birlik bozucu etkilerini cumhuriyetçi mekanizmalarıyla azaltmayı başarmıştır. Tocqueville'in demokratik toplumu demokratik politikası cumhuriyet dolayımıyla demokrasisini mümkün kılabilmiştir. Doğal olarak cumhuriyetçi temsil ile politik katılım arasında bir gerilim söz konusudur. Amerikan sistemi bu gerilimi, çıkarların tanımlanmasıyla azaltmayı vaat ederken, bireyin politik varoluşunun ekonomik alana daha fazla yakınlaşması sonucu artık aşılması gereken bir durum olarak değil, verili bir durum olarak kabul edilmiştir.

4. III. Cumhuriyet'ten Günümüze: Cumhuriyeti cumhuriyet yapan "değerleri" midir?

Fransız Devrimi ile Amerikan Devrimi'nin kıyaslanması alışıldık bir durumdur. Tocqueville'in devrim ve demokrasi arasında yaptığı kurumsal karşılaştırmalar birincisinin başarısızlık noktalarını da gösterir. Belki bu çerçevede kurulmuş cumhuriyet deneyimleri açısından Fransız III. Cumhuriyet'i ile Amerikan Cumhuriyetini kıyaslamak farklı bir düzlemin açılmasına olanak tanımaktadır: Fransız cumhuriyetçi geleneği amaçlarını III. Cumhuriyet'te kurumsal hale getirebilmiştir. 1789'un kurucu şiddeti cumhuriyet kurumlarını yasa temelinde inşa etmeyi amaçlarken, arzulanan anonim iktidar mekanizmaları devrimci olmayan 1870 sürecinde daha belirgin hale gelmiştir[27].

27 Bkz. Claude Nicolet, *L'idée républicaine en France, 1789-1924: essai d'histoire critique*, Paris: Gallimard, 2001.

Jean Jaurès'in "cumhuriyetsiz, sosyalizm güçsüz ve sosyalizmsiz cumhuriyet ise boştur"[28] sözü III. Cumhuriyet'in sınıfsal tercihlerine karşı çıkışı anlatır. III. Cumhuriyet'in bütün sınıflar-üstü sınıf duruşuna karşı Jaurès, değer yargıları ve inançlarla oluşturan "cumhuriyetçi" tahayyül yerine adalet ekseninde bir toplumsal proje sunmaktadır. Ulus ve halk gibi temsiller inanç kategorileri olarak inşa edilirken bir yandan Fransız geleneği bireyin otonomisini gözetmekte diğer yandan da bu otonominin işletilmesinde belirleyici aklın kurumsallaşması farklı cumhuriyet tasarılarını oluşturmaktadır. III. Cumhuriyet'in temel filozoflarından A. Comte'un bilim odağı, dinsel hakimiyetlere karşı laiklik faktörünün olgunlaşması, burjuva toplumunun taleplerine uygun bir cumhuriyet değerler hiyerarşisinin kurulması ya da Jaurès gibi bütün bunları sosyalizm talebiyle yeniden ele alındığı başka bir çerçevenin varlığı. III. Cumhuriyet'ten günümüze miras kalan cumhuriyetçi ideolojinin ne kadar Cumhuriyet ve kurumlarına sadık olduğu sorusudur? Cumhuriyetçi ideoloji, cumhuriyetçi midir? Cumhuriyetçi "değerler", Cumhuriyet'in kurumlarının meşruiyet zeminlerini mi aşındırmaktadır?

Claude Nicolet, *Fransa'da Cumhuriyetçi Fikir (1789-1924)* kitabında Cumhuriyet'in özünde ahlaki bir öğüt gibi işleyen "ampirik kod" olamayacağının altını çizer[29]. Diğer yandan Cumhuriyet'in devlete ve ulusa da indirgenemezliğini vurgular. Buna göre bir cumhuriyet, dinamik bir fikir olarak kendisini güncel olarak kurar (ya da kuramaz, bozulmaya başlar). Cumhuriyet'in bu tarihsel kırılganlığı onun karakterini veren unsurdur. Cumhuriyet eğer karşı olduğu politik süreçlerle tanımlanırsa (krala, monarşiye ve tiran keyfiyetine karşıtlık olarak) bu durumda cumhuriyetçi kurumların başarısından söz açmak kolaylaşır; ancak onun tarihine 1792, 1848, 1870, 1946 ve 1958 gibi başlangıçlar üzerinden bakılırsa Cumhuriyet'in cumhuriyet olmayı öğrenmesinin ve bunun sürdürmesinin çok farklı düzeyleri olduğu görülür. Devrimle cumhuriyet tezatlığına karşın Cumhuriyet'in devrimci olmayan bir kuruluşunun olanaksız oluşu, imparatorluk mirasının kolay silinir durumda olmayışı, kesintilerin gerekliliği ile sürekliliğin sağlanması Cumhuriyet'i bir fikir olarak hep kurulmakta olan bir süreç olarak görmemizi sağlar[30]. III. Cumhuriyet bu çerçevede Fransız cumhuriyetçi geleneğinin anayasa temelinde oluşturulduğu en sağlam zeminlerden birini anlatır.

A. Thiers, L. Gambetta, J. Ferry ve G. Clemenceau gibi figürleriyle III. Cumhuriyet, Fransız Cumhuriyeti'nin temel kurumlarının yerleştiği yapıyı anlatır. Okul, ordu, sendikalar, dernekleşme hakkı gibi gelişmeler bu dönemin ürünüdür. Jules Ferry öncülüğünde açılan laik, ücretsiz ve zorunlu okul kurumu bütün ruhban kurumlarını kamusal yaşamdan silmek adına

28 Jaurès, Jean. "Vers la République sociale" (1906). http://www.jaures.eu/ressources/de_jaures/vers-la-republique-sociale-1906/ (02.02.2023). Bkz. Jaurès, Jean. *Seçmeler*, çev. Asım Bezirci, İstanbul: Ararat, 1967.

29 Claude Nicolet, *a. g. e.* , 498.

30 Claude Nicolet, p. 30. : Cumhuriyet tanımı gereği oluş halinde olması gereken bir şeydir.

önemli bir girişimdir. Mona Ozouf'un işaret ettiği gibi bir cumhuriyetin cumhuriyetçi karakterini okuldan anlamak mümkündür. III. Cumhuriyet'in laiklik bahsini kurumsallaştırması en temel cumhuriyetçi jesti olarak belirir.

C. Nicolet, L. Ferry, A. Renault gibi araştırmacılar Fransız cumhuriyetçiliğinin "insan hakları mirasını" elinde tutma ve zenginleştirme iradesi olduğunu ortaya koyarlar[31]. Buna göre Marksizmin radikal sınıf savaşımı tezinden farklı bir politik yol seçen Jaurès ise 1789 mirasını haklar ve demokratik usuller çerçevesinde III. Cumhuriyet kurumlarında var etmek ister. İnsan hakları yurttaşların politik katılım hakkı olarak anlaşılır. Zorunlu ve laik okul kurumu ise bu doğrultuda demokratik katılımın zorunlu koşulu olarak yurttaşların yetiştirildiği yerdir. III. Cumhuriyet'in *paideia*sı yurttaşı okullarda yetiştirme üzerine kuruludur.

III. Cumhuriyet'in kurumsal yapısı içerisinde günümüzdeki Fransız tartışmalarına da referans kalan "değer" tartışması ikircikli bir durumun ürünüdür. Bir yandan insanın temel evrensel özelliklerine vurgu yapılır diğer yandan da bu insanın özelliklerini taşımayan "ötekiler"le ilişki şiddetli hale gelir. Eğer laiklik bahsinden günümüze sadece ötekinin dışlanmasına yönelik bir söylem alanı açılıyorsa burada Cumhuriyet kurumlarının "cumhuriyetçi" niteliğini yeniden düşünmeyi gerektirecek bir kamusallık tartışmasına girmek gerekmektedir[32]. Fransız politik felsefesinin en önemli figürlerinden Jean-Fabien Spitz'in 2022 tarihli *Cumhuriyet? Hangi Değerler?* başlıklı çalışması cumhuriyetçi hissiyatın kendi değerlerini bir "mantra" (Brahmanlıkta kutsal formül) olarak sunmasının üzerine düşünmeye davet eder[33]. III. Cumhuriyet'in dinamik ilişkiler içinde oluşmuş kurum ve fikirlerini donuklaştırarak günümüz dünyasında onu köktenciliğe hapsetmek cumhuriyetçi ideolojinin Cumhuriyet'e fikren sırt dönmesi olarak anlaşılabilir.

Spitz ise kendi kavramsallaştırmasını cumhuriyet fikrini öznel hakların eşitliğine karşın fiili eşitsizliğin artmasına karşın bilinç kazanma haline götürür[34]: Ona göre cumhuriyet fikri fiili gerçeklikle haklar alanını ilişkilendirmeye yönelik bir bireysel bağımsızlık talebi düşün-

31 Luc Ferry, Alain Renaut, *Philosophie Politique, Des Droits de l'Homme à l'idée républicaine*, Tome 3, Paris: PUF, 1996, 167. Claude Nicolet, *a. g. e*, 137.

32 III. Cumhuriyet'i sarsan grevler ve Hitler'in işgali sürecini Polanyi bağlamında değerlendirmek liberalizm-reel sosyalizm ikiliği ötesinde daha gerçekçi bir düşünme yönelimi olabilir. Faşizm, kendisini politik olarak sağlamlaştıran üretici sınıflar ile sanayi önderlerinin buna muhalefetinin ekonomik ve politik sistemi felce uğratmasına karşı hızlı çözüm olarak belirmektedir. Kapitalizm kendi krizini kendi oluşturduğu demokratik kurumları yok etme pahasına kendiliğinden işleyemeyecek bir sistem olan piyasa lehine faşizmle çözmüştür. Burada akla karşı karanlık, kötülüğe karşı vicdan gibi soğuk savaş düşünürlerinin dikotomileriyle düşünmenin bir anlamı yoktur. Bkz. Karl Polanyi, *Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*, çev. A. Buğra, İstanbul: İletişim, 2020.

33 Jean-Fabien Spitz, *La République? Quelles valeurs? Essai sur un nouvel intégrisme politique*, Paris: Gallimard, 2022.

34 Jean-Fabien Spitz, *Le Moment Républicain en France*, Paris: Gallimard, 2005.

cesidir. Spitz, günümüz politik felsefesine temel bir soru sorar: " *Hangi sebeple neoliberal politikaların kurbanları yukarıya değil de aşağıya bakarlar ?*"[35]. Başka bir deyişle niçin neoliberal süreçlerin karar alıcıları toplumsal öfkenin muhatabı olmaz da toplumsal merdivenin en alt basamağındakilere öfke yöneltilir? Göçmenler, yabancılar, dezavantajlı gruplar, farklı kimlik aidiyetleri neoliberal süreçlerde karar alıcı ve yönlendirici olmadıkları halde sanki tüm süreçten onlar sorumluymuş gibi bir tutum takınılır. Spitz, güncel "Cumhuriyet" söyleminin sağ tipi bir söylem olarak neoliberalizmin başarısız hegemonyasının yardımına koştuğu kanaatindedir[36]: Cumhuriyet, düzenin savunmasının ideolojik mazereti [alibi] haline gelmiştir. Bu koşullarda 'Cumhuriyet' cumhuriyetin düşmanı olmaktadır"[37].

Spitz'in fiili Cumhuriyet'in cumhuriyet karşıtı konuma yerleşmesini sivil toplum ve sorunlarına duyarsız özünde kamusallık fikriyatından uzaklaşan soldan sağa bir takım tavırlarla da pekiştiğinin altını çizmektedir. Ona göre Cumhuriyet'in devlet otoritesi, merkeziyetçilik, farklılıklara yönelik baskı ile özdeşleşmesi cumhuriyet fikrinin temel yola çıkış noktalarını unutturma noktasına gelmiştir. Laiklik ve evrenselcilik söylemleri ise bu özdeşleşmeyi destekler ölçüde kullanıldığı için toplumsal sorun ve eşitsizlik göz ardı edilmektedir. Toplumsal bileşensiz bir Cumhuriyet ise, cumhuriyet olma karakterini yitirmeye başlar. Cumhuriyetçi eşitliğin "ilişkisel" karakterinin altını çizen Spitz için ortaklığın kurumsallaştırılması kapasitesini işaret eder[38]. "Cumhuriyet'in Değerleri" tam olarak bu tarz bir eşitlik vurgusunun, devlet ve pazarın talepleri lehine silinmesine hizmet eder.

Fransız düşünür, bir cumhuriyet için en tehlikeli yaklaşımlarından birinin Cumhuriyet değerlerinin neoliberal yorumu olduğunu göstermektedir[39]. Dayatılan değerler günah keçilerinin seçilmesi suretiyle toplumda köktenciliği artırırken, adalet, eşitlik ve özgürlük temelinde toplumsal sorunların çözümünü daimi olarak ertelemeye götürmektedir. Bunun doğal sonucu ise kamusal şeyler alanında yurttaşların politikasızlaştırılmasıdır. Devlet, sivil toplumun politikasızlaştırıldığı bir ortamda toplumsal soruna daha baskıcı yöntemlerle yaklaşır. Oysa eşitlik ayrıma, özgürlük ise piyasaya yol açtığı ölçüde değerler de devletin meşruiyetini meşru olmayan yöntemlerle sağlamanın unsuru olarak belirirler. Sağın eşitsizlik, bazı sol hareketlerin de tekbiçimci cumhuriyet tanımlarına karşı çıkan Spitz, cumhuriyeti çatışmacı bir politik zeminde savunmayı teklif etmektedir. Cumhuriyeti politik bir liberalizm anlayışıyla destekleyen düşünür için, değerler söylemi onu politikasızlaştırıcı bir süreci destekler.

35 Jean-Fabien Spitz, *La République? Quelles valeurs? Essai sur un nouvel intégrisme politique*, Paris: Gallimard, 2022, 16.

36 Spitz, *a. g . e.,* 24.

37 Spitz, *a. g . e.,* 30.

38 Spitz, *a. g . e.,* 202-203.

39 Spitz, *a. g . e.,* 228.

Tamamen başka bir perspektifle, Carl Schmitt ise Alman Federal Cumhuriyeti'nin kuruluşu esnasında anayasanın meşruiyetini değerler üzerinden temellendirme girişiminin aldatmacalı karakterini *Değerlerin Tiranlığı* metninde ortaya koymaktadır[40]: "*Hiçbir insan tarafından geçerli kılınmaksızın değerlerin geçerli olduğunu söyleyen kimse aldatmak istiyordur*"[41]. Yaşam felsefesinin değer kavrayışına, hukuki pozitivizmin yasallık kavrayışını aşmaya yönelik bir doğal hukuk öğesi olarak başvurulması büyük bir yanılgı olarak karşımıza çıkar. Yasaların meşruiyetinin değerlerle sağlanmaya çalışılması başka bir deyişle değerlerin yasa ikamesi pozitivist ve mekanist dünya anlayışının içinde varolan meşruiyet krizini ve semptomlarını perçinleyen bir hamleye dönüşmüştür. Değer, Carl Schmitt'e göre, kendi mantığını dayatır ve geçerli hale gelir. Değer mantığı "değerlere değer verilirse dünya daha değerli olur" tarzı bir totolojiyi üreterek geçerliliğini sürdürür. Değerlerin konum alışı güncelliğini sağlar. Var olmayan ama geçerli olan değerlerin belirsizliği aynı zamanda onun saldırgan mevcudiyetinin de kaynağındadır.

Carl Schmitt'in değer eleştirisini N. Hartmann'a referansla "değerlerin tiranlığı" tamlamasıyla yapması dikkate değerdir. Tiranlık, yasanın bozulmasından ziyade yasasızlığa göndermede bulunur. Tiranik değerler, kendi koyutladığı değer sistemi içerisinde "değer-dışı" [Umwert] olarak tasnif ettiğini imha etmeye yönelir. Bu çerçevede yasa alanında değerlerin dolayımsız icrası politik meşruiyet alanını yokluğunu örtmeye yönelik ikamedir ve özünde belirsizliği hukuki olmayan bir şekilde büyütmektedir.

Böylelikle Schmitt, II. Dünya Savaşı sonrası dünyada hem küresel düzlemde hem de ulusal düzlemde pozitivist hukuk öğelerinin krizini değerci yöntemlerle aşma çabalarında kamunun politikliğinden arındırılmasının izlerini bulmaktadır. Bu metni dolayısıyla anayasa ve fiili cumhuriyet krizini sadece formel hukuk alanında değil Hegel'in *Hukuk Felsefesinin Anahatları* kitabında sunmuş olduğu gibi aynı zamanda bir halkın kendilik bilinci olarak kavrama çabası olarak düşünmek gerekir. Devlet sadece kurumların nesnelliğini değil aynı zamanda birey ve yurttaşların öznelliğini de nesnelleştirir. Yurttaşların politik zihniyeti ile devletin oluşturduğu kurumlar arasındaki ilgi "doğal hukuk", "pozitif hukuk" zıtlığına indirgenemez. Schmitt, Hegel izleğini kullanarak[42], bir anayasanın toplumsal alanda etik yaşamı

40 Bkz. Carl Schmitt, *Die Tyrannei der Werte*, Berlin: Duncker & Humblot, 2011. Bkz. Carl Schmitt, "La tyrannie des valeurs", çev. C. Jouin, P. Lang in Isabelle Koch, Norbert Lenoir (der.), *Démocratie et espace public: quel pouvoir pour le peuple?*, Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2008, 211-237. Bkz. Carl Schmitt, *Değerlerin Tiranlığı*, çev. M. C. Ozansü, İstanbul: Pinhan, 2022.

41 Carl Schmitt, *Die Tyrannei der Werte*, 41. Carl Schmitt, "La Tyrannie des Valeurs", 230, Carl Schmitt, *Değerlerin Tiranlığı*, 37.

42 Bkz. Jean-François Kervégan, *Hegel, Carl Schmitt, Le politique entre spéculation et positivité*, Paris: Presses Universitaires de France, 2005.

mümkün kıldığının bilincindedir. Bu çerçevede bir cumhuriyet sadece devletin yönetim biçimi değil aynı zamanda toplumsallığın da yaratılmasıdır. M. Schelervari bir yöntemle değerlerin bir ödev olarak sunulması gündelik politik söylemlerde de hukuk alanında da mistifikatör bir özellik sunmaktadır. Politika üretmeyen, yurttaşlar topluluğunun politikliğini de arındıran bir cumhuriyette değerler semptomları ifade ederler.

5. Cumhuriyet bir idare sorunu mudur?

Carl Schmitt, cumhuriyeti sadece idarenin dizginlenmesine indirgenmesinde bazı temel sorunları fark etmiştir. *Anayasa Teorisi* metninde devlet-hükümet biçimleri [Staats-Formen] ile idare-yönetim biçimleri [Regierungs-Form] arasında yapmış olduğu ayrım devlet biçimi sorununun anayasal olarak iptaline yönelik girişimlere karşı çıkmaktadır[43]. Eğer politik biçim meselesinden söz açılacaksa, bu biçim sadece pozitif yasanın üstünlüğü, güçler ayrılığı gibi "mutlak" olan her şeyin karşısında duran bir tavra indirgenemez. Her şeyden önce her şeyin görecelileştirilmesi de benzer bir mutlaklaştırma zihniyetinden pay almaktadır. Devletin ne olduğu sadece yönetim ve idare tekniklerine bakılarak anlaşılamaz; bunların yanında devletin kurucu zihniyetinin kurumların "ruhundaki" etkisi de belirleyicidir. Sadece sınırlama, sınırlamayı tesis eden kurucu sürecin ya olmadığını varsaymaktadır ya da onu sınırlama alanının dışında tutmaktadır.

Böylelikle Schmitt açısından burjuva anayasası, kendi hukuk anlayışını anayasanın politik olmayan liberal öğelerini "garanti" altına alarak diğer "politik" öğelerle sentezleyerek var eder[44]. Bu politik öğelerin ne olduğunun saptanması bu anlayışa göre sorulamaz. Politik biçim arızi, liberal biçim ise zorunlu öğeye dönüştürülmüştür. Liberal öğe ise özünde bir politik biçim sunamaz; bu yüzden rastgele kendi tarihselliği içerisinde oluşan politik biçimlerle sentezlenir. Liberal anlayış açısından meşruiyete ilişkin tek konu, idarenin kötüye kullanılmasıdır. Karma anayasa fikri bu sayede bir cumhuriyet için zorunlu hale gelir. Bu ayrımlardan hareketle gerçekten de cumhuriyetin zorunlu olarak karma anayasayı gerektirip gerektirmediği sorulmalıdır.

Schmitt açısından politik biçimi düşünmek için iki temel ilkeye başvurmak gerekmektedir: Özdeşlik/Kimlik [Identität] ve Temsil [Repräsentation][45]. Schmitt, Hegel'in işaret ettiği gibi devleti, bir halkın (bir güruhun değil) saptanmış *status*u olarak tanımlayarak politik birliğin ne olduğunu ortaya koyar[46]. Bir devleti ve bir halkı tanımlamak için ne tek başına yatay

43 Carl Schmitt, *VL*, 200. Carl Schmitt, *TC*, 337.

44 Carl Schmitt, *TC*, 339.

45 Carl Schmitt, *VL*, 204. Carl Schmitt, *TC*, 342.

46 Carl Schmitt, *VL*, 205. Carl Schmitt, *TC*, 342.

ilişkiler yeterlidir ne de dikey ilişki biçimleri. Bu iki öğenin örgütlenişi bir halkın politik birliğini gösterir. Bir halkın kendisiyle özdeşlik/kimlik duygusu geliştirmesi tek başına onu tarihsel düzlemde politik birlik yapmaz. "*Temsilsiz devlet olmaz*"[47]. Özdeşliğin inşasını, onun yeniden üretimini temsil mekanizmaları gerçekleştirir. Schmitt açısından devleti var eden süreç temsildir. Temsilsiz devlet olmayacağı gibi politik biçime sahip olmayan bir politik birlik de yoktur. Dolayısıyla Schmitt bize cumhuriyet sorusunu politik biçim olarak soran bir yaklaşım geliştirir.

Plettenbergli hukukçu şunu yazar: "*Günümüz dilinde bir demokrasi (bir devlet-hükümet biçimi olarak) aynı zamanda da bir cumhuriyettir*"[48]. Schmitt halkın kendisiyle özdeş olduğu biçim olarak tanımladığı demokrasinin anlamındaki dönüşümün cumhuriyet kavrayışlarını da dönüştürdüğünü savunur. Buna göre demokrasilerde temelde halk kendi kuruluşunu tayin eder. Ancak demokrasi güçler ayrılığı ilkesine göre tanımlandığı ölçüde birinci anlamı geri düşmüş, cumhuriyetin "hukuk devleti" modelinde mutlakiyetçilik karşıtı tutumun baskın anlamına dönüşmüştür. Schmitt ise halkın kendisiyle özdeş olduğu demokratik eşitlik figürünü ön plana çıkararak, demokratik eşitliği mümkün kılan politik biçimi temel soru olarak tesis eder: "*Demokratik eşitlik o halde tözsel bir eşitliktir. Bütün yurttaşlar bu töze katıldığı için, eşit olarak değerlendirilirler, oy kullanma hakkı vb. haklara sahip olurlar. (…) Eşitliğin tözü demokrasilere ve çağlara göre değişebilir* "[49]. Schmitt açısından demokrasilerde eşitlik tek kimlikli bir aynılığın yaratılması değildir. Farklı demokrasi deneyimleri farklı tarihsel tözselleştirme biçimleri üretir.

Demokrasi bu çerçevede hem devlet-hükümet biçimini hem de idare-yönetim biçimini kapsar. Özdeşlik-kimlik inşası yöneten ve yönetilen ayrımının politik biçim üretmesiyle mümkün hale gelir. Bu çerçevede gelişen usul ve yöntemlerin hepsi özdeşlik üretimine dairdir. Dikey ilişki ağı ise temsille, dikey ilişkilerle belirlenir. Son kertede temsil ilişkisinin yönetiminde özdeşlik alanı kendi mevcudiyetinin üretme fırsatını kazanır. O halde demokratik eşitliğin, özdeşlik ve temsil ilişkilerinin kesişiminde nasıl kavrandığı cumhuriyetin ne olabileceğine dair imgeyi sunar. Cumhuriyet her zaman için politik üretimini içerirken, hukuk devleti fikrine bir cumhuriyeti yaslama depolitizasyon öğesi olarak belirme riskini taşımaktadır. Özetle Schmitt politik biçimin iki ilkesi olarak özdeşlik ve temsil öğesinin özgün tarihsel koşullarda harmanlanmasına yönelik bir politika sahnesi tarif ederken, "cumhuriyet fikrine" özcü ve değerci belirlenimler yüklenilerek yapılan tanımların hem düşünce alanında hem de politik birliklerin fiiliyatı açısından yetersiz hatta yutturmaca karakterini vurgular.

47 Carl Schmitt, *VL*, 206. Carl Schmitt, *TC*, 343.

48 Carl Schmitt, *VL*, 223. Carl Schmitt, *TC*, 361.

49 Carl Schmitt, *VL*, 228. Carl Schmitt, *TC*, 366.

Schmittyen düşünme, cumhuriyetçiliğin tek anlamı ve bu anlam etrafındaki iki, üç farklı uygulama varyantı varmış gibi kavram üretmeyi bir kenara koymayı öğretmektedir. Cumhuriyetçilik salt kavramsal ya da salt tarihsel anlamı dışında bir halkın politik varoluşuna ilişkin somut birlik olma hallerine göndermede bulunmadığı ölçüde bir yutturmacaya [mystification] dönüşme riskini taşımaktadır. Yutturmaca, temelde politik-olandan [das Politische] vazgeçerek "cumhuriyetçilik" adı altında bir politik tasarım oluşturma çabasından gelmektedir. Örneğin günümüzde birçok "cumhuriyetçilik" "değerler" adı altında eşitsizlikçi ilişkilerin sürdürüldüğü, neoliberal hegemonya ağlarının yeniden üretildiği özünde cumhuriyetçi olamayan bir "cumhuriyetçilik" savunusu içerisindedir. Mevcut cumhuriyetlerinin toplumsal başarısızlıklarını, "toplumsal sorunu" çözecek kurumsal hamleleri üretmek yerine baskıcı, statükocu hamleleri "değerler" adı altında topluma dayatmak neoliberal zamanlarda alışıldık bir duruma dönüşmüştür.

Sonuç: Cumhuriyetçi Eşitliği Hatırlamak!

Sonuç olarak bir cumhuriyet eşitlik alanlarını ve düzeylerini oluşturduğu ölçüde cumhuriyetçi karakterini geliştirebilir. Eşitlik, eşitlikçi politik dolayımların sürekli olarak yeniden üretilmesinden geçmektedir. Bir eşitlik ilişkisi ise bir seferliğine bütünüyle tesis edilemez; cumhuriyet ve politika ilişkisi içine her şeyin konulabileceği göreceli bir ilişkisellikten çok eşitlik bağlamının farklı eksenlerde yorumlanışına ilişkin çabaları içermektedir. Bu çerçevede cumhuriyet, hep cumhuriyet olmayı öğrenen bir etkinliktir, kurumdur, duygudur ve fikirdir.

Cumhuriyet o halde tek başına ne devlet ideolojisi olarak anlaşılabilir ne de hukukçu amentüsü. Cumhuriyet devlet temsilini gerektirir ancak bir temsil ilişkisi kendi muhataplarıyla bütünüyle "eşit" bir temsil ilişkisini oluşturamaz. J. Rancière takip edilecek olunursa, politika, eşitlik talebinin kurulu "siyaset" sahnesinin bozulması üzerine kuruludur. Temsilin biçimsel eşitliğinin yutturduğu eşitsizlikçi ilişki biçimlerinin alaşağı edilmesidir. Hiçbir eşitlikçi kurumsallaştırma, şimdisinde ve geleceğinde ortaya çıkabilecek eşitlik taleplerini bir seferlik kuruluşunda sağlayamaz. Bu sebepten dolayı cumhuriyetler "kuruluş mitlerine" gizlenerek eşitsizlikçi yeniden üretimlerin bahanesi oldukları ölçüde değil, bu bitimsiz eşitlik talebine açık oldukları ölçüde cumhuriyettirler. Bir temsil ilişkisinin zorunlu olması başkadır, o temsilin tüm politik iradeleri etkisizleştirme tavrı başkadır.

Bu doğrultuda neoliberalizmin fiili cumhuriyetler üzerinde sarsıcı hatta yıkıcı etkileri olmuştur. Castoriadis'in deyimiyle "parçalı bürokrasilerin" hakim olduğu Batı ülkelerinde cumhuriyet ekseni "daha çok demokrasi mi yoksa liberalizm mi?" tarzı bir ikilemle piyasa liberalizmine doğru kayarken, "total bürokrasi" ülkelerinde geleneksel otoriteryan biçimlerle

yeni teknik tertibatlar ve neoliberal unsurlar çağdaş bir alaşım oluşturarak haklar ve pozitif hukuk aleyhine bir gelişim sergilemektedir. Üstüne üstlük bu fenomen giderek küreselleşme eğilimine de sahip olmaya başlamıştır. Cumhuriyetler adına talep edilebilen artık eşitlik düzeylerinin artırılması değil basitçe anayasalı hukuk düzeninin geçerliliği olmaya başlamıştır.

Çağdaş dünyada cumhuriyetler toplumsal alanda, ulusal politikalar düzeyinde ve küresel düzende cumhuriyetçi karakterlerini yitirmeye başlamıştır. Bu üç düzlemde politik-olanın eşitlikçi eylem lehine örgütlenmesinin önünde engeller giderek artmıştır. Egemen devletin, devletin toplumsallık alanındaki yükünü, piyasaya aktararak kendisini sadece piyasa karşısında sorumlu hisseder konuma doğru kendisini dönüştürmesi ciddi bir sorundur. Bu sorun eşitlik taleplerinin politika dönüştürülmesine karşı hıncın alt sınıflara, göçmenlere, farklı kimliklere yöneltilmesi gibi prepolitik hissiyatların pekiştiği bir toplumsal hareketlilik biçimine yerkürenin birçok yerinde dönüşmüştür.

Bir cumhuriyet demokratik bir toplumun yönetim ve devlet biçimidir. Yeniden üretilen demokratik eşitliğin yatay ve dikey usullerde geliştirilmesidir: Cumhuriyetin bu iki bağlamı çelişkilidir. Daha fazla devlet mi, daha fazla demokrasi mi? Aslında bu sorunun yanıtı devletin varoluşu amacını demokratik ve eşitlikçi ilişkilerde üretilen meşruiyetiyle aramak gerekmektedir. Cumhuriyetçi eşitliği günümüz "siyaset sahnesine" sokmak, devleti iyelik ekleriyle – "milleti", "toprağı", "ülkesi", "birliği" – tanımlayan bir anlayışa karşı durmayı, bunun yerine ise devlet ve toplum arasındaki ilişkileri karşılıklı geliştirilen uğraklar olarak anlamayı gerektirir. Toplum eğer rastgele bir araya gelmiş insanlar yığını değilse, bir birlik olarak halksa, cumhuriyet duygusuyla, fikirleri, kurumlarıyla halkı somut canlı bir topluma dönüştürür. Cumhuriyetsiz, temsilsiz, kurumsuz, yasasız – bir demokrasi talebi, demokrasiyi güç ilişkilerinin asimetrisinden kurtaramayacak, zayıflık stratejisine dönüştürecektir. Bir cumhuriyet, bu yüzden, bütün özsel tanım girişimlerinin ötesinde, eşit yurttaşlardan müteşekkil bir yaşam alanı yaratan yapıdır. Mesele cumhuriyeti demokratik toplumu var eden temsil ve dolayımlar olarak yeniden üretmektir.

References

Adams, John. "From John Adams to Mercy Otis Warren, 20 July 1807"

https://founders.archives.gov/documents/Adams/99-02-02-5195 (01.03.2023)

Claude Lefort, "Foyers du républicanisme" [Foyers of republicanism], in *Écrire à l'épreuve du politique*, Paris : Calmann-Lévy, 1992, 181-208.

Ferry, Luc. Renaut, Alain. *Philosophie Politique, Des Droits de l'Homme à l'idée républicaine* [Political Philosophy 3: From the Rights of Man to the Republican Idea], Tome 3, Paris: PUF, 1996

Hamilton, Alexander. Madison, James and Jay, John. *The Federalist Papers*, ed. Lawrence Goldman, Oxford, New York: Oxford University Press, 2008.

Hamilton, Alexander. Madison, James and Jay, John. *Federalist Yazılar* [*The Federalist Papers*], çev. T. Şirin, N. U. Orcan, İstanbul: Runik, 2021.

Jaurès, Jean. "Vers la République sociale" (1906) ["Towards the Social Republic"].

http://www.jaures.eu/ressources/de_jaures/vers-la-republique-sociale-1906/ (02.02.2023)

Jaurès, Jean. *Seçmeler* [Selections], çev. Asım Bezirci, İstanbul: Ararat, 1967.

Kervégan, Jean-François, *Hegel, Carl Schmitt, Le politique entre spéculation et positivité* [Hegel, Carl Schmitt, The political between speculation and positivity], Paris: Presses Universitaires de France, 2005.

Ketcham, Ralph (ed.), *The Anti-Federalist Papers and The Constitutional Convention Debates*, New York: Signet Classics Printing, 2003

Lacorne, Denis. *L'invention de la République américaine* [The Invention of the American Republic], Paris : Pluriel, 2008.

Montesquieu, Charles de Secondat, *De l'Esprit des lois* [The Sprit of Laws], tome 1. tome 2. , éd. L. Versini, Paris : Gallimard, 1995.

Nicolet, Claude. *L'idée républicaine en France, 1789-1924 : essai d'histoire critique* [The republican idea in France, 1789-1924], Paris : Gallimard, 2001.

Polanyi, Karl *Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri* [The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time], çev. A. Buğra, İstanbul: İletişim, 2020.

Rousseau, Jean-Jacques. *Écrits Politiques* [Political Writings] (*Discours sur les sciences et les arts*, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, *Discours sur l'économie politique*, *Écrits sur l'Abbé de Saint-Pierre*, *Du Contrat Social ou Principes du Droit Politique*, *Projet de Constitution pour la Corse*, *Considération sur le Gouvernement de Pologne*), ed. G. Mairet. Paris : Librairie Générale Française, 1992

Schmitt, Carl. *Die Tyrannei der Werte* [The Tyranny of Values], Berlin: Duncker & Humblot, 2011.

Schmitt, Carl. "La tyrannie des valeurs" [The Tyranny of Values], çev. C. Jouin, P. Lang in Isabelle Koch, Norbert Lenoir (der.), *Démocratie et espace public: quel pouvoir pour le peuple?*, Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2008, 211-237.

Schmitt, Carl. *Değerlerin Tiranlığı* [The Tyranny of Values], çev. M. C. Ozansü, İstanbul: Pinhan, 2022.

Spitz, Jean-Fabien. *La République? Quelles valeurs? Essai sur un nouvel intégrisme politique* [The Republic? What values? Essay on a new political fundamentalism], Paris: Gallimard, 2022.

Spitz, Jean-Fabien, *Le Moment Républicain en France* [The Republican Moment in France], Paris: Gallimard, 2005.

Tocqueville, Alexis de. *De la démocratie en Amérique* [Democracy in America], tome 1, tome 2, Paris: Flammarion, 1981